Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

PAUL LUND

Fru Vibeke Rosenkrantz og hr. Erik Krag til Bramming

1976

Fru Vibeke Rosenkrantz
og hr. Erik Krag
til Bramming

PAUL LUND

Fru Vibeke Rosenkrantz og hr. Erik Krag til Bramming

En skildring af
Vibeke Rosenkrantzs omtumlede Tilværelse
fra en af Hoffets Damer
til den forgældede Herregaardsfrue,
der hensattes i Gældsfængsel
i Ribe

1976

CLEMENSTRYKKERIET - AARHUS

Det er kun de faa og udvalgte beskaaret at blive erindret af Efterslægten, de fleste blandt os begrædes ved vor Bortgang kun af vore Nærmeste, og vor Færd glemmes som oftest, endnu før vore Navne udviskes paa de mosbegroede Gravstene.

De skal være store, der indskriver deres Navne i Efterslægten, Fru Vibeke Rosenkrantz, Geheimeraad Erik Krags Hustru, var een af disse Udvalgte, hvis Skæbne griber vore Hjerter, og hvis Minde stedse vil leve.

Vibeke Rosenkrantz var født i det skønne Skaane som Datter af Oberstløjtnant Palle Rosenkrantz til Ørup og Velsøgaard og Fru Ingeborg Nielsdatter Krabbe.

Der var i Hjemmet seks Børn, Brødrene Niels og Børge og foruden Vibeke Søstrene Margrete, Kirsten og Ingeborg; men Hjemmet opløstes tidligt, da begge Forældre i 1651 døde i Løbet af et halvt Aar.

Ved samme Tid var det, at Vibeke Rosenkrantz traf Erik Krag. De forelskede sig, blev trolovede og fejrede 1653 deres Bryllup paa Endrupholm, der tilhørte Erik Krags Moster, Fru Anne Vind.

Erik Krag, der kort forinden efter sin Slægtning, Lensmanden paa Riberhus Slot, Hr. Otte Krag, var blevet øverste Sekretær i Kancelliet, var Søn af Chresten Krag til Hesselmed og tilhørte den jydske Linie af den ældgamle Adelsslægt Krag, der som Bomærke i deres Vaaben førte tre Krager og paa Hjelmen en flyvefærdig Krage.

Han havde fra sit tiende Aar gaaet i Skole i Sorø og derefter rejst i Udlandet, hvor han sluttede sine Studier ved Universitetet i Padua i Italien.

Han ejede Varho og havde for kort Tid siden købt det efter Krigen øde Bramming, hvor han var i Færd med at opføre en efter sin Rang passende Hovedbygning.

Selv maatte han dog være i København, og efter Pesten i 1654 købte han den smukke Ejendom Vingaarden i Vistræde, og her fødtes hans Børn og her fik de deres Opvækst.

Deres første Barn blev opkaldt efter Kongen og hed Frederik, derefter kom i Rækkefølge Kristian, Palle, Børge, Jørgen og sluttelig Datteren Edel Margrete.

Fru Vibeke Rosenkrantz deltog naturligvis i Livet ved Hoffet, men Forholdet til Dronningen var vanskeligt, da Dronningen hadede den gamle, danske Rigsadel, der flere Gange tydelig viste hende deres Mishag. Aarsagen til Miseren var, at Dronningen foretrak enhver tysk Lykkeridder frem for Landets egne Børn, og navnlig gav Forholdene inden for Hæren Anledning til Forbitrelse, da det næsten var umuligt for danske Officerer at avancere. Den ansete Admiral Hans Bjelke udbrød en Gang klagende: Kongen er god, men Gud naade os, Dronningen er ingen Dansk god, og det er hende, der har Magten.

Hertil havde Dronningen ladet svare, at hun ikke agtede at lade sig noget foreskrive af »die übermächtigen, dänischen Patrioten«.

I Aaret 1656 fik Kongen uden forudgaaende Raadslagninger gennemtrumfet, at vi erklærede Kong Karl Gustaf af Sverige Krig, og Erik Krag fik til Opgave at være med til at skaffe Pengene til Krigens Førelse.

Kong Karl Gustaf, der førte Krig i Polen, sluttede Fred med Polakkerne og hastede med sin Hær op gennem Jylland knusende al Modstand, og da Bælterne var frosne, drog han over dem med sin Hær og stod kort efter i Køge.

Den danske Konge søgte Vaabenhvile, og Krigen sluttede med den ydmygende Roskildefred.

Foruden Sorgen over de tabte Landsdele ramtes Vibeke Rosenkrantz af en personlig Sorg, idet hendes Bror Viceadmiral Børge Rosenkrantz var blandt Krigens Ofre.

I August, samme Aar som Freden var sluttet, vendte Svenskekongen paany tilbage, denne Gang for at udslette Danmark af Rigernes Tal.

Man raadede Kong Frederik til Flugt; men han svarede med de kendte Ord: Den ædle Fugl dør i sin Rede, og disse Kongeord vendte Stemningen. Der blev af Kongen lovet Borgerne vidtrækkende Rettigheder,

hvis det ved deres Hjælp maatte lykkes at besejre Fjenden, og 10. August underskrev Kongen en Koncept herom opsat af Erik Krag, der foruden at passe Kanslerembedet var med til at mønstre Garnisonen.

Elendigheden i den belejrede By var uhyre. Priserne steg til det tidobbelte, og Nøden var almindelig i alle Hjem. Der rasede Epidemier blandt Soldaterne, og man kunne finde dem døde og døende paa Voldene. Vibeke Rosenkrantz' Bror, Major ved Gøngerne Niels Rosenkrantz hørte til Byens Vovehalse og havde gjort flere dristige Udfald mod Svenskerne.

Som bekendt sluttede Krigen i Maj 1660, hvor vi vandt nogle af de tabte Landsdele tilbage.

Den 10. September holdtes det med Spænding imødesete Stændermøde Sted paa Københavns Slot, og under dette og i hele den følgende Tid spillede Erik Krag en stedse stigende Rolle, der dog ikke altid var lige ærefuld; men han steg i Kongens Gunst, og det blev hans Opgave efter Arvehyldningen at ride Landet rundt for at samle Adelens, Gejstlighedens og Borgerrepræsentationernes Underskrifter paa Enevoldsarveregeringsakten, som Dokumentet hed.

Efter Krigen købte Erik Krag flere Godser rundt i Landet, bl. a. Kærgaard ved Ribe, og Endrupholm overtog han paa ikke helt ærlig Vis efter sin Moster, som han ribbede for alt, hvad hun ejede, foruden Hovedgaarden den tilhørende Endrup Mølle, 40 Bøndergaarde og hendes værdifulde Indbo, tilbage blev den strikkede Uldklokke.

Kongedatteren, Grevinde Leonora Christine Ulfeldt, var som Fange kommet til Landet, og Erik Krag var Protocolfører under Forhørene, og af gammel Avind mod Ulfeldt søgte han at forfalske Protocollen til Grevindens Fordærv, et Anslag, der ikke lykkedes.

En lignende Episode gentog sig, da han en Tid efter var Forhørsleder over Hr. Sperling, Familien Ulfeldts tro Ven.

Erik Krag hørte til Kongens fortroligste Raadgivere og var i daglig Berøring med Kongen, indtil Schumacher gradvis fortrængte alle andre.

I Aaret 1669 blev Erik Krag udnævnt til Geheimeraad samt Assessor i Statscollegiet og Medlem af Højesteret, og samme Aar købte han et Par store sjællandske Godser.

Da Chr. den Femte kom paa Tronen, blussede Striden mellem Adelen

og Kongehuset op paany; men Erik Krag forstod at øve sin Hofmandskunst og blev som den første i Landet dekoreret med den nye Orden Ridder af Dannebroge.



Erik Krag til Bramming og Selsø.

Den 22. Juli 1672 holdt Vibeke Rosenkrantz og Erik Krag et stort Gæstebud i deres Hjem, og under Festen rejste Erik Krag sig og gik ud for at forrette sin Nødtørft, et Ildebefindende endte her hans Liv, og først flere Timer senere fandt hans Tjenestefolk hans livløse Legeme.

Efter Erik Krags Begravelse væltede Ulykkerne ind over Vibeke Rosenkrantz, hvem Gods efter Gods skred af Hænde, længst mulig søgte hun at værne om Familiens vestjydske Besiddelser; men i 1674 maatte hun afstaa Bramming til Oberst Joacim Schack, Sneumgaard. Kort efter tvang Omstændighederne hende til at opgive Vingaarden, og nu tog hun fast Ophold paa Kærgaard.

Ved Nytaarstide 1682 fik Vibeke Rosenkrantz et stort Laan opsagt af Raadmand Laurids Friis Enke i Ribe. Vibeke Rosenkrantz nægtede at betale, da Summen, de forlangte, var langt større end det Beløb, hun havde laant, og hun var vis paa, at Enken og hendes Slægtning og Raadgiver Provstiskriver Niels Nielsen var uredelige.

Men Sagen blev kendt, og samtlige hendes Kreditorer styrtede sig

nu over hende, og da hun ikke kunne skaffe rede Mønt, endte det med, at Vibeke Jensdatter Friis lod Vibeke Rosenkrantz indsætte i Gældsfængslet i Ribe Raadhus.



Vibeke Rosenkrantz.

Kort forinden havde hun mistet sin Søn, Fændrink Jørgen Krag, der i København var død af Næseblod, og hendes ældste Søn, Frederik Krag, der var hendes nærmeste Støtte, var for nogle Maaneder siden med sin Hustru rejst til Holland, hvor han skulle være Fuldmægtig for sin Svigerfar Jens Juel, der var Danmarks Gesandt.

Hendes tredie Søn, Palle Krag, var ogsaa udenvelts, idet han som Oberst var paa Vej til Ungarn, hvor han skulde kæmpe mod Tyrken.

Den trange Tid i Fængslet blev yderligere tynget ved Bevidstheden om, at hendes unge Datter var ene og ubeskyttet paa Kærgaard, og Lidelsernes Højdepunkt naaedes, da der fra Holland indløb Efterretning om, at Frederik Krag havde mistet sin Hustru og to Smaapiger.

Fra Fængslet søgte Vibeke Rosenkrantz at skaffe sin Datter en Beskytter, og 30. December blev Edel Margrete i al Hast viet til sin Bror Frederiks Krags tidligere Svoger, den unge Enkemand Frederik Gersdorf, Ejer af Brangstrup, aktiv Officer og i særdeles Gunst hos Kongen og Dronningen.

Da Foraaret kom, sad Vibeke Rosenkrantz stadig i Fængslet, og i et Brev skrevet den 22. April 1686 trygler hun sin Kreditor om Naade. Brevet havde følgende Ordlyd:

Velfornemme og Gudelskende
Matrone Vibeke Jensdatter Laurids Friis's!

Efter at jeg nu i 3 Fjerdingaar mig til største Skade og Men af hende her udi Ribe har været arresteret, for hvad jeg hende efter Obligationerne skyldig er, og som jeg imidlertid formedelt hendes gjorte Arrest hverken har kunnet komme i Guds Hus, der hans hellige Ord at høre og heller ikke der kunde blive delagtig udi Kristi Legeme og Blods Samfund mig til Trøst og Husvalelse baade paa Sjælens og Legemets Vegne udi min bedrøvelige og slette Tilstand, hvilken hendes haarde Medfart, om hun end Magten udi Hende haver, vel kunde være lideligere og kun hendes Betaling lige nok.

Men som jeg det hidtil ej haver udrettet og endnu ej heller udi min Mulighed, hende at fornøje, som jeg gerne havde ønsket hende; ti foraarsages jeg der af hende efterskrevne trende Ønsker at begære, at hun vil være af den Godhed mig paa hendes Arrest her udi Ribe at entledige og mig igen Arrest Kjærgaard, som er en Mil herfra Ribe, hvor jeg holder min Husholdning, igen at ankyndige.

For det andet, at hun vilde mig tillade, Midlertidig jeg ser udi Arrest det at søge Guds Hus og Menighed.

For det tredie, saasom jeg udi Guds Navn mig haver befundet og føres, at paa førstkommende Søndag at være delagtig udi Kristi Legeme og Blod, saa begæres allertjenligst hun vilde Permentere, at jeg nu paa Lørdag maa rejse herfra til Kjærgaard, derpaa Søndag udi Kirken Kominiære, vil formode hendes Civilitet og Samvittighed hende ej tillade mig, disse hende begærede Poster at vegere, hvormod jeg hende paa Tro og Love vil forsikre ikke alenede at forblive udi Arrest paa Kjærgaard og ej derfra undfly hemmelig eller Aabenbare; ved Nat eller Dag, førend hun fornøjet bliver.

Mens endog jeg efter min Skyldighed skal anvende al Flid, hende for hendes mig havende Prætention som billigt at fornøje, det første mig muligt er eller kan være.

Hendes gode Efterretninger bedes tjenstlig hun snarest ubesværget.
Udførlig tegne vilde jeg igen forblive stedse.

hendes Tjenstvillige sl. Hr. Erik Krags Enke
Vibeke Rosenkrantz.

Ribe, den 22. April 1686.

Fire Dage efter Brevets Afsendelse modtog Vibeke Rosenkrantz sin Skrivelse retur. Nederst paa Brevets Bagside havde Vibeke Jensdatter skrevet følgende haanlige Svar:

Til Velbaarne Fru Vibeke Rosenkrantz's
omskrevne hendes Poster gives dette Gensvar.

Først naar jeg faar Betaling for mine strakte rede Penge, saa er Arresten ophævet. – Angaaende af Fruen begærer at arrestere paa sin egen Gaard, da er det ikke min Lejlighed sligt at samtykke; men snarest finder jeg Lejlighed til at gøre Arresten strengere.

For det andet belangende at besøge Guds Hus og Menighed, da kan ethvert kristent Menneske, som er det offentlige forbudt, finde Gus Hus i sit Sovekammer.

For det tredie angaaende Kristi Legems og Blods Samfund, da despenserer det ikke af nogen Person eller Sted.

Og den velbaarne Frue kan lige saa godt her som paa Kjærgaard blive afløst af sine Synder.

Endvidere kan jeg ikke samtykke Velbaarne Frue hendes Begæringer, før jeg ser rede Penge, men saa skal jeg ogsaa være ræsonabel.

Imidlertid forbliver jeg dem Velb. Frues tjenstvillige

Vibeke Jensdatter
sl. Laurids Friis's.

Ribe, den 26. April 1686.

Et haardere og mere afvisende Svar var næppe tænkelig; men der var nu intet andet at gøre end at skaffe Penge, og da dette var ugørligt, tilskødede hun Vibeke Jensdatter Varho, ligesom hun overdrog hende Gørding Kongetidende, hvorefter hun paany havde sin Frihed, og kort efter afstod hun Endrupholm til den svigagtige Provstiskriver Niels

Nielsen, der i Skødet ønskede sig tituleret: Ærlig, højagtbar og velforstandig Mand.

Et Epitafium over Vibeke Friis er ophængt i Ribe Domkirke, Inskriptionen paa denne er ligesaa spøgefuld som Niels Nielsens Titular.

Træt af Livets Kampe tilskødede Vibeke Rosenkrantz 1687 Kjærgaard til sin Svigersøn, Frederik Gersdorf, hvem hendes Datter netop havde født en lille Pige, og her i den lille Familiekreds fandt Vibeke Rosenkrantz nu en stille Havn efter Livets Omskriftelser.

De kommende Aar bragte hende mange Glæder. Sønnen Palle Krag købte 1689 Katholm og fejrede samme Aar Bryllup med den unge, stenrige Enke, Helle Trolle, Enke efter Friherre Iver Juul Høeg og Datter af Norges Statholder Niels Trolle, Medgiften var syv Herregaarde.

Ved samme Tid vendte Frederik Krag hjem til Danmark medførende Kisterne med sin unge Hustru og to Smaapigers Lig, der blev bisatte i Hunderup Kirke.

Han giftede sig 1690 med den purunge Komtesse, Charlotte Amalie Griffenfeldt, Datter af hans Fars tidligere politiske Modstander, Ekscellense og Storkansler Peder Griffenfeldt, der nu sad som Fange i Norge.

Den unge Dame ejede Stensballe Gods ved Horsens, og Ægteskabet støttedes varmt af saavel Dronning Charlotte som Frederik Krags tidligere Svigerfar Jens Juel, der begge i Griffenfeldts Ulykke var forblevet hans tro Venner.

Vibeke Rosenkrantz døde i Aaret 1709 under et Ophold paa Brangstrup, og hendes Kiste blev midlertidigt henstillet i Gaardens Kirke, da hendes mandlige Slægtninge var med i Leding mod Svenskerne, med hvem Danmark igen førte Krig.

I femten lange Aar forblev Kisten staaende i Brangstrup; men i Aaret 1724 vendte Sønnerne tilbage, for at ledsage deres Mor paa hendes sidste Rejsefærd.

Frederik Krag havde da været Statholder i Norge, og Palle Krag var blevet Generalmajor. Den 2. Januar 1725 blev Vibeke Rosenkrantz' Kiste henstillet hos hendes Ægteherre, Geheimeraad Erik Krag i Trinitatis Kirke, og hermed slutter Beretningen om Geheimeraadinden, der naaede de højeste Tinder, smagte den bedske Fornedrelse, bevarede et gudhengivent Sind og oplevede Lykken i sine nærmestes Kreds.